УДК: 338.48
JEL: Q26

Іванова К.О., аспірант
Національний університет «Львівська політехніка»

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ

Висвітлено особливості оцінки туристично-рекреаційних ресурсів як складової туристичного продукту. Автор проводить аналіз існуючих трактувань поняття «туристично-рекреаційні ресурси» та методик оцінки ресурсів, розглядає специфіку її здійснення та характерні особливості туристично-рекреаційної діяльності.

Ключові слова: *туристично-рекреаційні ресурси, туристично-рекреаційний потенціал, економічна оцінка ресурсів, туризм, розвиток, інвестування, діяльність, туристичний продукт, рекреація.*

Постановка проблеми. Кожна країна намагається максимально розвинути сферу туризму, адже розвинений туризм має багато переваг. Унікальна структура туризму характеризується наявністю цілого ряду окремих елементів. Серед них одним з головних є туристичний продукт, що включає комплекс товарів, робіт чи послуг, які задовольняють туристичні потреби населення через ефективне використання туристично-рекреаційних ресурсів. Проте, відсутність чітких соціально-політичних та економічних передумов не сприяє інвестуванню в розвиток туризму. Саме тому постає проблема, щодо комплексного вивчення туристично-рекреаційних ресурсів, визначення їх галузевих особливостей, правильності здійснення економічної оцінки туристично-рекреаційних ресурсів та виявленні резервів у зростанні туристично-рекреаційного потенціалу.

Аналіз останніх публікацій. Проблемами туристично-рекреаційних ресурсів займалася ціла плеяда науковців, серед них: О.Микитчак, Є.Панкова, О.Любіцева, В.Данилюк, С.Філюк, В.Клапчук, Я.Василевська, О.Бейдик, С.Захарова, А.Ключенко, Л.Янковська, М.Капланець, І.Січка та інші. Кожен з них досліджував різноманітні питання, що пов'язані з туристично-рекреаційними ресурсами, проте, незважаючи на значне зростання наукових публікацій з даної тематики, залишається недостатньо висвітленою проблема економічної оцінки туристично-рекреаційних ресурсів як складової туристичного продукту.

Невирішена частина проблеми. Дослідження та виділення особливостей економічної оцінки туристично-рекреаційних ресурсів як складової туристичного продукту.

Мета даної статті полягає у висвітленні результатів дослідження туристично-рекреаційних ресурсів як складової туристичного продукту та проаналізувати методи здійснення економічної оцінки вказаного об'єкта.

Виклад основного матеріалу. Туристична діяльність є однією з пріоритетних галузей розвитку економіки країни, адже вона зумовлює необхідність вивчення ресурсної бази країни, освоєння нових територій для туристично-рекреаційної

діяльності. Таким чином туризм, як економічну категорію, неможливо розглядати відокремлено від туристично-рекреаційних ресурсів.

Багато науковців у своїх працях приділяють увагу визначенню та розумінню поняття «туристично-рекреаційні ресурси» (таблиця 1).

Таблиця 1

Порівняльна оцінка визначення «туристично-рекреаційні ресурси» науковцями

Автор	Туристично-рекреаційні ресурси – …
Василевська Я.	…сукупність об'єктів природного, природно-антропогенного, соціального походження, які використовуються для туризму та рекреації та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності [3]
Бейдик О., Орещенко А., Малофєєва О.	…сукупність природних і штучно створених людиною об'єктів, придатних для створення туристичного продукту [2, с.126]
Мальська В.М., Худо В.В.	…компоненти географічного довкілля, об'єкти антропогенної діяльності, які завдяки таким властивостям, як унікальність, історична або художня цінність, оригінальність, естетична привабливість і лікувально-оздоровлювальна значущість, можуть бути використані для організації різноманітних видів рекреаційних занять [7]
Герасименко В.Г.	…є ототожненням з «рекреаційно-туристичними» або «курортно-туристичними» категоріями ресурсів [4, с.14].

Узагальнюючи думки науковців, що подані в таблиці 2 можна зробити висновок, що туристично-рекреаційні ресурси поєднують як природну компоненту, так і антропогенну, адже частину туристично-рекреаційних ресурсів є невіддільною від людського впливу.

На думку Я.Василевської, поєднання різних видів ресурсів формує фундамент для розвитку туристичної та рекреаційної діяльності [3].

Туристично-рекреаційний потенціал характеризується сукупністю туристично-рекреаційних ресурсів, їх кількістю, різноманітністю, що являють собою систему та перебувають у взаємозв'язку та взаємодії. Він є базою розвитку туристично-рекреаційної діяльності. В свою чергу, існує значна кількість класифікацій туристично-рекреаційних ресурсів. На нашу думку, до туристично-рекреаційних ресурсів відносять:

- природні (в т.ч. кліматичні);
- культурно-історичні;
- соціально-економічні;
- трудові;
- фінансово-виробничі.

Однією з важливих складових туристичного продукту є санітарно-курортне господарство. Аналізуючи дані Державного комітету статистики України [1] з 1990 по 2016 рр. в межах державної системи охорони здоров'я, спостерігається спадаюча тенденція санітарно-курортних та оздоровчих закладів, хоча ці послуги були соціально-орієнтованими (таблиця 2).

За даними таблиці 2 бачимо, що кількість закладів стрімко спадає, що є негативною тенденцією, адже недостатньо розвиненою є матеріально-технічна база галузі, зменшується фонд соціального страхування та інших джерел фінансування, зростають ціни на туристично-рекреаційні послуги. До прикладу, санаторії-профілакторії зменшились на 88% в порівнянні у 1990 році до 2016 року. З 2213 баз та інших закладів для відпочинку, які функціонували у 1990 році наразі діючими є лише 1295 закладів у 2016 році. Загалом, найбільшу частку складають дитячі заклади оздоровлення та відпочинку у 2016 р. (84,88%), а найменшу санаторії-профілакторії (0,55%).

Таблиця 2

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Україні у 1990-2016 рр. [1]

Рік	Санаторії та пансіонати з лікуванням	Санаторії-профілакторії	Будинки і пансіонати відпочинку	Бази та інші заклади відпочинку	Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку
1990	505	556	332	2213	15687
1995	551	517	294	1862	5884
2000	549	377	266	2010	7615
2005	524	291	321	2016	18366
2010	510	234	290	1920	17342
2015	309	79	76	1399	9743
2016	291	63	73	1295	9669

Аналогічні спадні тенденції склались в усіх інших закладах оздоровлення. Важливість санаторно-курортного лікування спостерігається не тільки в позитивному впливі на людей, зміцнюючи їх здоров'я, підвищуючи працездатність, але й відбувається зростанням економічного ефекту рекрекційних ресурсів шляхом знаходження різниці між попередженим розміром збитку на підприємствах, де втрачаються трудові ресурси та розміром витрат на санаторно-курортне оздоровлення. Тобто, оздоровчий ефект проявляється не лише в сфері рекреації, а й в інших галузях господарства, коли підвищується продуктивність праці, скорочується захворюваність.

Загалом, туризм спрямований на задоволення рекреаційних потреб. Функцій туризму існує досить багато, проте головною функцією розвитку туризму є компромісна, адже вона допомагає узгодити інтереси туристів в відпочинку із залученням природних ресурсів. З іншої сторони, найціннішим природним ресурсом є ліс, а саме компромісна функція повинна забезпечувати збереження цілісності та первинності без завдання шкоди навколишньому середовищу. Вигідне економіко-географічне положення країни сприяє розвитку туризму, адже в Україні можна відвідати цікаві пам'ятки архітектури, вивчити стародавню історію різних куточків держави, оглянути історичні об'єкти. Туристично-рекреаційна діяльність України потребує чітких соціально-політичних та економічних передумов для інвестування.

Тенденції капітального інвестування на охорону навколишнього середовища, як важливого питання не лише економіки, але й екології згруповано у таблиці 3:

Таблиця 3

Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища за регіонами в Україні у 2007-2016 рр. (тис грн) [1]

Рік	2007	2010	2013	2016
Україна, в т.ч.:	**2761472,1**	**2761472,1**	**6038783,0**	**13390477,3**
Автономна Республіка Крим	35676,5	162346,8	16250,3	…
Вінницька	27709,3	36986,5	29337,6	63674,3
Волинська	39086,4	3524,9	2953,7	10627,6
Дніпропетровська	796256,7	950927,4	1000759,8	1662257,0
Донецька	374380,9	574991,3	1468557,8	650893,5
Житомирська	47379,7	11507,4	705,0	16730,6
Закарпатська	4766,3	9879,3	7930,8	5911,7
Запорізька	309625,6	159249,0	322908,7	1062753,0
Івано-Франківська	111184,7	136851,1	89345,2	119686,7
Київська	77885,1	53446,6	1863334,7	8313266,1
Кіровоградська	25674,6	26363,4	8893,5	18517,0
Луганська	503974,3	102718,6	321960,3	39221,7
Львівська	37693,2	87603,4	146597,2	103973,6
Миколаївська	108393,2	31259,1	33438,9	122722,4
Одеська	93506,5	55422,5	35589,5	17530,9
Полтавська	57579,9	77112,1	134630,1	103043,3
Рівненська	38434,5	20636,0	46638,0	30165,6
Сумська	16420,6	15361,8	14771,1	48599,7
Тернопільська	23877,5	7626,9	4175,2	54986,0
Харківська	26378,6	98635,0	176565,4	95171,1
Херсонська	13290,1	2818,4	7966,9	2278,0
Хмельницька	17627,1	4358,1	10164,6	36718,5
Черкаська	19572,0	36114,6	29164,8	66799,5
Чернівецька	9143,7	8447,9	3859,0	13799,6
Чернігівська	37065,9	27164,3	51824,1	23012,3
м. Київ	211147,4	47692,8	203579,1	708137,6
м. Севастополь	16957,3	12426,9	6881,7	…

Оцінюючи інформацію таблиці 3 можна стверджувати, що капітальні інвестиції загалом по Україні зростають, що є позитивною тенденцією та свідчить про

підвищення охорони навколишнього середовища. Найбільш значне зростання спостерігається у Житомирській, Тернопільській, Київській, Миколаївській, Хмельницькій областях.

Важливим етапом економічного дослідження є економічна оцінка туристично-рекреаційних ресурсів (рис.1), оскільки існує проблема обмеженості рекреаційних ресурсів, які для раціоналізації їх використання повинні бути достовірно оцінені.

За Давиденко І.В. метою економічної оцінки рекреаційних ресурсів є об'єктивно показати, що втрачає суспільство при знищенні рекреаційного ресурсу або при відмові від його експлуатації заради використання території, де цей ресурс знаходиться, для іншої діяльності [5, с.72].

Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу показує, що його якісні і кількісні параметри в поєднанні з географічними і економічними факторами є важливими об'єктивними передумовами для розвитку рекреаційного комплексу. Модель економічної оцінки туристично-рекреаційних ресурсів можна схематично зообразити таким чином (рис.1):

Давиденко І.В. висуває припущення, що економічна оцінка природних ресурсів є однією з найбільш складних та нерозроблених проблем економічної науки. Складність проведення економічної оцінки зумовлюється збором інформації, що формують базу даних, оскільки існує віддаленість результатів оздоровлення від місця її одержання як у часі, так і територіально. Тому неможливо зробити достовірну оцінку рекреаційних ресурсів [5, с.71]. Хоча, класифікуючи ресурси на групи економічну оцінку здійснити значно легше. Наступним етапом економічної оцінки є моніторинг туристичний ресурсів, і як результат, розробка заходів із збереження ресурсів.

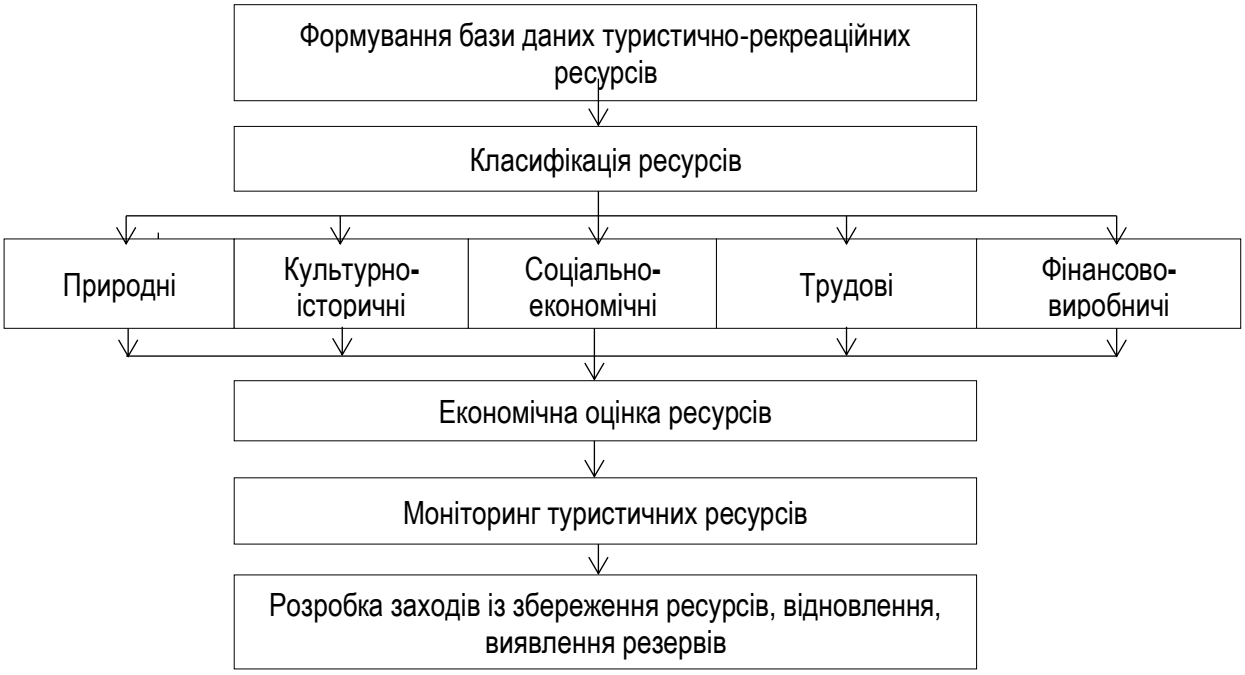

Рис. 1. Загальна модель економічної оцінки туристично-рекреаційних ресурсів
Джерело: [6, с.120].

Застосовуючи вчення Давиденко І.В. під економічною оцінкою туристично-рекреаційних ресурсів варто розуміти економічний ефект, що отримується за певний термін (рік) на одиницю ресурсів, що споживається. Для досягнення результату необхідно використовувати систему взаємопов'язаних економічних показників (прибуток, чиста продукція, різниця індивідуальних і замикаючих затрат), адже економічна оцінка, що базується на основі чистого прибутку, чи прибутку допомагає при підрахунку економічної ефективності від використання тих, чи інших видів ресурсів [5, с.75].

Одним з методів економічної оцінки є статистичний метод. Він полягає в обранні найбільш вагомих кількісних показників туристично-рекреаційних ресурсів та їх обробки. За допомогою цього методу можна охарактеризувати кількісні показники природних, культурно-історичних, соціально-економічних, трудових та фінансово-виробничих ресурсів. Далі опрацьовані дані можна застосувати для бальної оцінки.

Бальна оцінка в цьому випадку, є досить доречною, адже вона використовується там, де показники туристично-рекреаційних ресурсів застосувати досить важко, адже вони не усі піддаються точному виміру, але потреба у фактичному значенні (хоч і наближеному) всеодно існує. Тому за даним методом, показники варто поділити на п'ять груп і кожному з обраних показників надати значення від 1 до 5 балів зважаючи на міру важливості та здійснити їх ранджування.

На основі вивчень Клапчука В.М., Клапчука О.О. та Клапчука М.В. суть бального методу підходу оцінки туристично-рекреаційних ресурсів полягає в тому, що оціночні шкали побудовані на подальшій структуризації видових компонентів у відповідності з туристично-рекреаційною важливістю явищ, що їх характеризують, і часу, необхідного для огляду таких об'єктів [6, с.120].

Завершальним етапом бального оцінювання є підсумкова оцінка туристично-рекреаційних ресурсів, що є не менш важливою, адже вона враховує всі види ресурсів через обчислення коефіцієнта пізнавальної цінності та допомагає визначити перспективні напрямки розвитку. Для візуалізації бального оцінювання необхідно створити матриці розрахунків.

Іншим цікавим методом для здійснення економічної оцінки туристично-рекреаційних ресурсів є застосування методів статистики, а саме факторного аналізу. За такого аналізу обираються чинники, які впливають на розподіл, використання, забезпеченість, можливість виявлення резервів у туристично-рекреаційних ресурсах. Цей метод застосовується при економічній оцінці вказаних видів ресурсів у окремому регіоні, чи області, адже він дозволяє визначити найсильнішу дію окремого чинники (фактора) і скласти необхідну факторну модель для практичного застосування у рекреаційній діяльності, тобто він враховує функціональні особливості даної галузі. Обрання для аналізу певної рекреаційної області допомагає визначити цінні туристично-рекреаційні зони та визначити їх спеціалізацію, а туристично-рекреаційні ресурси представити як базову характеристику області.

Оскільки, туризм є одним з пріоритетних напрямків розвитку економіки, то координація стратегічного розвитку туристичного продукту призведе до вирішення

конкретних завдань щодо збереження культурної спадщини, цільової орієнтації діяльності туристичної індустрії. Необхідним є постійне стимулювання інвестиційної привабливості сфери туризму з боку держави і розвиток інфраструктури туристично-рекреаційної діяльності. Стимулювання розвитку туристично-рекреаційного потенціалу є необхідним для соціального і економічного ефекту, а інвестування відіграє беззаперечне місце у розвитку галузі. Підвищення конкурентоспроможності рекреації і туризму завдяки капітальним інвестиціям, як сектору національної економіки забезпечує зростання інвестиційної привабливості.

Висновки. Таким чином, туристично-рекреаційні ресурси є однією з основних складових туристичного продукту та рекреаційної діяльності. В свою чергу, туристичний продукт включає в себе комплекс товарів, робіт чи послуг, які задовольняють туристичні потреби населення через ефективне використання туристично-рекреаційних ресурсів. Туристично-рекреаційні ресурси складають основу туристичної діяльності, що є однією з пріоритетних галузей розвитку економіки. Природні, культурно-історичні, соціально-економічні, трудові та фінансово-виробничі ресурси входять до складу туристично-рекреаційних ресурсів. Загальна модель економічної оцінки туристично-рекреаційних ресурсів включає п'ять етапів.

Найбільш доречні методи економічної оцінки – це з статистичний метод, бальна оцінка та факторний аналіз. Вони полягають в обранні найбільш вагомих кількісних показників туристично-рекреаційних ресурсів та їх обробки.

Туристично-рекреаційне господарство є перспективним напрямком розвитку держави, притоків інвестування і є важливою галуззю економіки розвиненої країни.

Література.

1 Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – http://www.ukrstat.gov.ua.

2 Бейдик О. О. Оцінка рекреаційно-туриських ресурсів Херсонської області [Електронний ресурс] / О. О. Бейдик, А. В. Орещенко, О. В. Малофєєва // Часопис картографії. - 2014. - Вип. 10. - С. 126-136. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ktvsh_2014_10_17.

3 Василевська Я. Туристсько-рекреаційні ресурси Херсонської області: суспільно-географічні особливості [Електронний ресурс] / Я. Василевська // Часопис соціально-економічної географії. - 2013. - Вип. 15. - С. 153-156. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chseg_2013_15_30.

4 Герасименко В.Г. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. — Одеса : ОНЕУ, 2016. — 262 с.

5 Давиденко І. В. Економічна оцінка рекреаційних ресурсів / І. В. Давиденко // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. пр. / ред. М. І. Звєряков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2003. – Вип. 15. – С. 71-75.

6 Клапчук В. М. Методика оцінки туристично-рекреаційних ресурсів адміністративних районів Івано-Франківської області для стратегічних потреб розвитку туристично-рекреаційної діяльності [Електронний ресурс] / В. М. Клапчук, О. О. Клапчук, М. В. Клапчук // Карпатський край. - 2013. - № 1. - С. 119-132. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kkr_2013_1_17.

7 Мальська М.П. Туристичний бізнес: теорія та практика /Мальська М.П., Худо В.В. //Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 424 с.

References.

1. Derzhavnyy komitet statystyky Ukrayiny. [Elektronnyy resurs]. http://www.ukrstat.gov.ua.

2. O. O. Beydyk. Otsinka rekreatsiyno-turys'kykh resursiv Khersons'koyi oblasti [Elektronnyy resurs] / O. O. Beydyk, A. V. Oreshchenko, O. V. Malofyeyeva // Chasopys kartohrafiyi. - 2014. - Vyp. 10. - S. 126-136. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ktvsh_2014_10_17.

3. Ya. Vasylevs'ka. Turyst·s'ko-rekreatsiyni resursy Khersons'koyi oblasti: suspil'no-heohrafichni osoblyvosti [Elektronnyy resurs] / Ya. Vasylevs'ka // Chasopys sotsial'no-ekonomichnoyi heohrafiyi. - 2013. - Vyp. 15. - S. 153-156. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chseg_2013_15_30.
4. V.H. Herasymenko. Otsinka turystychno-rekreatsiynoho potentsialu rehionu : monohrafiya / za zah. red. V. H. Herasymenko. — Odesa : ONEU, 2016. — 262 s.
5. I. V. Davydenko. Ekonomichna otsinka rekreatsiynykh resursiv / I. V. Davydenko // Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen' : zb. nauk. pr. / red. M. I. Zvyeryakov; Odes'kyy derzh. ekon. un-t. – Odesa, 2003. – Vyp. 15. – S. 71-75.
6. V. M. Klapchuk. Metodyka otsinky turystychno-rekreatsiynykh resursiv administratyvnykh rayoniv Ivano-Frankivs'koyi oblasti dlya stratehichnykh potreb rozvytku turystychno-rekreatsiynoyi diyal'nosti [Elektronnyy resurs] / V. M. Klapchuk, O. O. Klapchuk, M. V. Klapchuk // Karpat·s'kyy kray. - 2013. - # 1. - S. 119-132. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kkr_2013_1_17.
7. M.P. Mal's'ka. Turystychnyy biznes: teoriya ta praktyka /Mal's'ka M.P., Khudo V.V. //Navchal'nyy posibnyk. - K.: Tsentr uchbovoyi literatury, 2007. - 424 s.

Иванова К.А., аспирант кафедры туризма
Национальный университет «Львовская политехника»

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ КАК СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ТУРИСТИЧЕСКОГО ПРОДУКТА

В статье освещены особенности оценки туристско-рекреационных ресурсов как составляющей туристического продукта. Автор проводит анализ существующих трактовок понятия «туристско-рекреационные ресурсы» и методик оценки ресурсов, рассматривает специфику ее осуществления и характерные особенности туристско-рекреационной деятельности.

Ключевые слова: *туристско-рекреационные ресурсы, туристско-рекреационный потенциал, экономическая оценка ресурсов, туризм, развитие, инвестирование, деятельность, туристический продукт, рекреация.*

Ivanova K.O., postgraduate student of the Department of Tourism
National University «Lviv Polytechnic»

ECONOMIC EVALUATION OF TOURIST AND RECREATIONAL RESOURCES AS PART OF THE TOURISM PRODUCT

The features of the assessment of tourist and recreational resources as a component of the tourist product are shown in the article. Tourist activity is one of the priority sectors of the country's economic development, as it determines the need to study the resource base of the country, the development of new territories for tourist and recreational activities.

The author analyzes the existing interpretations of the concept of "tourist and recreational resources" and methods of resource assessment. The purpose of the economic evaluation of recreational resources is to objectively demonstrate that society is losing when it destroys a recreational resource. The tourist product includes a set of goods, works or services that satisfy the tourist needs of the population through the effective use of tourist and recreational resources. We consider the specifics of economic evaluation and the specific features of tourism and recreational activities.

The main methods of evaluation are the statistical method, the ballroom rating and the factor analysis. Tourism is one of the priority directions of economic development. Coordination of the strategic development of the tourist product will lead to specific tasks for the preservation of the cultural heritage of the tourism industry.

Keywords: *tourist and recreational resources, tourist and recreational potential, economic evaluation of resources, tourism, development, investment, activity, tourist product, recreation.*